

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ ЯК ПРОЯВ ДЕФОРМАЦІЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

МАКЕСЬВА О. М.

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права

ХОМЧЕНКО О. В.

студентка

Навчально-науковий Юридичний інститут

Національного авіаційного університету

м. Київ, Україна

Сьогодні в правовій системі України відбуваються важливі структурні реформування, що мають кінцевою метою побудову правової держави на основі створення громадянського суспільства. Тому природно, що основними (стратегічними) напрямками розвитку правової системи України є формування такого державно-правового механізму, який ефективно забезпечить проголошені Конституцією права та свободи людини і громадянина. Правова політика і діяльність держави, її інститутів і посадових осіб має бути спрямована на захист прав і свобод людини – народу, який, власне, і визначає зміст законодавчої та виконавчої влади, а в цілому – своєї державності.

Юридична наука традиційно надає значної уваги питанням правосвідомості і правової культури, і це, безумовно, є виправданим, оскільки право, як один зі специфічних соціальних регуляторів суспільних відносин, насамперед пов'язане не з матеріальними об'єктами, якими можна маніпулювати за власним розсудом, а з мислячими суб'єктами, що сприймають дійсність, формуючи власну правосвідомість. Кожний нормативно-правовий акт, будь-які правовідносини, перш ніж реалізуватись у практичній діяльності, проходять через своєрідний «фільтр» – юридичні знання, оцінки, установки, стереотипи тієї чи іншої особи. Без урахування особливостей відображення різних юридичних явищ в індивідуальній, груповій та загальної соціальній свідомості право не може належним чином здійснювати свої основні функції – досягнення стану стабільності, впорядкованості існуючих суспільних відносин та забезпечення їх подальшого поступального розвитку.

Деформації правосвідомості – спотворення уявлення про роль права, у житті суспільства. Серед різновидів деформацій правосвідомості найбільш небезпечним є правовий нігілізм. Правовий нігілізм – деформація правосвідомості, для якої характерне негативне ставлення до права, закону і правових форм організації суспільних відносин. Носієм правового нігілізму може виступати особа, соціальна спільнота, суспільство в цілому [1, с. 516].

Правовий нігілізм українського суспільства має глибоке історичне коріння. Багатолітня правова незабезпеченість суспільства, нерівність перед законом і судом, правовий цинізм уряду та інших вищих органів влади, викорінювання національної самобутності народу.

Нині причинами (крім економічних, політичних та інших) прояву правового нігілізму в Україні можна вважати: невпорядкованість законодавства, його нестабільність та наявність суперечностей; низьку правову культуру в суспільстві; слабкість механізму приведення в дію прийнятих законів та інші [2, с. 173].

Існує думка, що правосвідомість українського суспільства є, з одного боку, нерозвинутою порівняно з західними цивілізаціями, а з другого – характеризується як така, що ґрунтується на двох протилежних полюсах – нігілізмі та правовому ідеалізмі. Нині ці обидва явища набули виразного характеру і відіграють дуже негативну роль у політичному, правовому і соціально-економічному житті.

Термін «нігілізм» у перекладі з латинської мови означає негативне ставлення суб'єкта, групи, класу до певних норм, цінностей, ідеалів, поглядів, а подекуди – і до всіх сторін людського буття. Як напрям суспільного життя нігілізм зародився давно, проте найбільшого поширення набув у минулому столітті переважно у Західній Європі й Росії. Нігілізм є досить розмаїтим явищем. Він може бути правовим, політичним, ідеологічним тощо залежно від того, які цінності не визнаються, про яку галузь знань ідеться. Кожний з різновидів нігілізму має свою власну історію. Не є винятком й історія правового нігілізму в Україні, який має глибоке історичне коріння. Коротко можна зазначити, що формування правового нігілізму українського суспільства починається з XVIII ст. та закінчується у XX ст. В результаті цього нігілізм став не просто деформацією суспільства, а принципом, ідеологією [3].

Механізм подолання правового нігілізму має складатися з трьох комплексних блоків заходів: 1) комплекс спеціально-юридичних заходів, спрямованих на формування якісно нової, ефективної правової системи; 2) комплекс загальносоціальних заходів, спрямованих на поліпшення об'єктивних умов життя суспільства, на формування нового соціального середовища; 3) комплекс виховних заходів, спрямованих на виправлення деформацій правосвідомості і підвищення рівня правової культури населення.

Для успішного вирішення проблеми подолання правового нігілізму перш за все необхідно перетворити принцип верховенства права з декларативного у реально діючий принцип життєдіяльності суспільства та функціонування державної влади. Для цього право повинно стати системою ефективних гарантій прав і свобод людини, забезпечити можливість прояву соціально

корисної ініціативи, сприяти всебічному розвитку особистості. Необхідно знизити силовий тиск на суб'єктів правовідносин, розширити рамки диспозитивного правового регулювання та самозахисту громадянами своїх прав. Разом з тим слід пам'ятати і про обов'язки людини і громадянина, оскільки акцентування уваги на правах при нехтуванні обов'язками може також призвести до деформації правосвідомості.

Серед інших спеціально-юридичних заходів слід виділити подолання процесуального нігілізму, вдосконалення системи юридичної відповідальності, підвищення авторитету владних структур та легітимності закону.

На загальносоціальному рівні необхідно забезпечити досягнення громадської злагоди відносно базових підвалів державно-правового розвитку, формування консенсуальної демократії на основі діалогу та співробітництва, партнерства та взаєморозуміння, соціально орієнтованої ринкової економіки з міцним державним сектором, з механізмами розвитку приватної власності, з підтримкою «продуктивних» (а не спекулюючих) верств населення.

Важливим у даному аспекті є правове виховання. Правове виховання повинно бути зорієнтоване на підвищення рівня знання і розуміння права в цілому та окремих правових норм і інститутів, на формування юридичних навичок, на закріплення позитивного сприйняття права, на виховання почуття справедливості, відповідальності та законності, на підвищення соціально-правової активності населення. Це потребує розвитку правової пропаганди, вдосконалення юридичної освіти, вирішення проблеми мінімуму правових знань, що необхідні громадянам, створення умов для позитивної, цілеспрямованої, свідомої, добровільної, творчої та ініціативної діяльності суб'єктів правового спілкування [4].

Відповідний до вимог цивілізованого суспільства рівень правової освіти й достатній для розвитку громадянського суспільства рівень правової освіченості конкретного громадянина, безперечно, сприятимуть ефективній співпраці держави, влади, науки та людини. Організаційними засобами підвищення рівня правової культури суспільства та окремих особистостей є: розвиток правової освіти і правового виховання населення; належне забезпечення його інформацією про чинне законодавство і практику його застосування; попередження виникнення правового нігілізму; видання юридичної енциклопедичної та словникової літератури, коментарів чинного законодавства; розширення правознавчих досліджень тощо.

Отже, можна зазначити, питання правового нігілізму гостро стоїть перед суспільством, а, насамперед, юристами: як теоретиками, так і практиками. Розвиток правової культури суспільства, де правознавець відіграє найголовнішу роль, позитивно вплине на вирішення цієї проблеми. Чимало

сучасних вчених-юристів шукають шляхи подолання негативного процесу деформації правосвідомості. Важливими серед них є зміни у законодавстві, та слід зауважити, що почати потрібно зі змін у правосвідомості суспільства в цілому. Для правової системи України, що трансформується, важливим є вдосконалення та підвищення ролі правової культури, вироблення нової системи правових цінностей, норм і принципів, забезпечення захисту прав і свобод, законних інтересів громадян. Оцінка рівня розвитку правової культури і правової системи вимагає таких критеріїв: суспільний прогрес як ступінь свободи природних прав, ступінь гарантованості державою свободи та захищеності особи, рівень розвитку нормативно-правових актів, правової діяльності, правової свідомості тощо.

Список літератури:

1. Крестовська Н.М. Матвєєва Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести : підручник / Н.М. Крестовська Л.Г.Матвєєва. – К. : Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.
2. Ведерніков Ю. А. Теорія держави і права: Навч. посіб. / Ю.А. Ведерніков, В. С. Грегул. – 4-те вид., доп. і переробл. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 224 с.
3. Історичні витоки правового нігілізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/588/>
4. Волошенко О. В. Правовий нігілізм в пострадянському суспільстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О. В. Волошенко. – Харків, 2000. – 26 с.